

Ключевые слова: труд, работники органов внутренних дел, перемещение по службе, проблемы трудовой деятельности, служба в органах внутренних дел.

Goncharuk V. V. Problems of internal affairs personal reshuffle. The article points out that bringing reliable protection of rights and interests of a person, society and state into conformity with the basic standards, including such forms of changes in working conditions of law enforcement officers as transfer, relocation and promotion is a key to the effective performance of the bodies of interior.

The author characterized problems of the law enforcement officers relocation and proposed own vision to address these problems.

The author emphasized that the term “relocation” as given in the provisions of special legislation governing police service does not fully correspond with its conventional meaning, as it is used to describe the process of transition, shifting, “promotion” of the staff from one job to another. It is pointed out not only the concept relocation for the police officers is different, but also the process of its implementation as outlined by the provisions of special legislation. Particularly, there is no clearly defined procedure of relocation; instead there is removal from the office previously held and appointment to another one after passing through the relevant stage of qualification, examination or competition.

It is pointed out that the period of notice on relocation is not legislatively defined, which is a disadvantage. In addition, the need for the definition of “transfer” and “relocation” of the police officers in the provisions of the special legislation is emphasized. The author opines that it would be appropriate that relocation is performed on the basis of an issued order or instruction.

As a result, the author agrees and acknowledges to be appropriate restrictions imposed on the employer to relocate police officer to the job contraindicated for the medical reasons and legal restrictions imposed on the rank and officer staff to be in the relations of direct organizational or legal subordination with the close relatives.

Keywords: labour, internal affairs officers, service reshuffle, problems of labour activities, internal affairs service.

Надійшла до редакції 25.03.2014

Обушенко О. М.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 349.24

ШКІДЛИВІ І НЕБЕЗПЕЧНІ УМОВИ ПРАЦІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРАЦІВНИКІВ

У статті проаналізовано вплив несприятливих чинників виробничого середовища на здоров'я та працездатність працівників, визначено поняття «шкідливі та небезпечні умови праці» та їх класифікація.

Ключові слова: умови праці; охорона праці; шкідливі умови праці; небезпечні умови праці; працівник.

Постановка проблеми. Будь-яка галузь виробництва одним із головних своїх завдань визначає збільшення продуктивності праці найманої робочої сили. Ефективність трудової діяльності найманих працівників нерозривно пов'язана з умовами праці в яких їм доводиться працювати. Саме забезпечення належного рівня охорони праці може сприяти збільшенню обсягів виробництва, в той час як ігнорування її засад може стати причи-

ною зниження інтенсифікації виробництва, або ще гірше – негативно вплинути на здоров'я працівників.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблемі впливу охорони праці, в тому числі умов праці, на виробничі процеси присвячена велика кількість наукових робіт. Питання шкідливих та небезпечних умови праці в тій чи іншій мірі досліджували такі науковці як: Н.Б. Болотіна, С.М. Богомаз-Назарова, В.С. Венедіктов, М.П. Гандзюк, Ю.П. Дмитренко, П.О. Ізуїта, П.Д. Пилипенко, В.І. Прокопенко, В.К. Сівак, В.Д. Солодкий, С.В. Тимошук, А.І. Ткачук, О.І. Третяк, М.О. Халімовський, І.І. Шамшина, О.М. Ярошенко та інші. Але, попри це, питання актуальне і досі, адже не зважаючи на значну кількість уваги, яка приділяється даній проблемі, залишається багато неврегульованих питань, що лише підкреслює значимість і важливість досліджуваної теми.

Мета даної статті – проаналізувати вплив несприятливих чинників виробничого середовища на здоров'я та працездатність працівників, зокрема на роботах, що пов'язані зі шкідливими та небезпечними умовами праці.

Виклад основного матеріалу. Необхідно відзначити, що праця відіграє важливу роль у формуванні та становленні людини як особистості. Вона являє собою свідому діяльність людини, спрямовану на задоволення її духовних та матеріальних потреб, що є різноманітними та безмежними. Саме людські потреб є природним спонуканням людини до праці, в процесі якої людина отримує засоби існування, підвищує свою самооцінку та впевненість, а спілкуючись з людьми збільшує свій світогляд. М.П. Гандзюк правильно зазначає, що праця – це сукупність фізіологічних та психічних процесів, які спонукають, програмують і регулюють діяльність людини. В процесі праці активізуються усі психічні функції людини, яких досить багато: сприйняття, мислення, пам'ять, відчуття, уява, вольові якості, уважність, зацікавленість, задоволення, зосередженість, напруження, стомлення тощо [1, с. 104].

Статтею 43 Основного Закону України передбачено, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [2]. Тим самим, можна впевнено стверджувати, що праця є основою існування людського суспільства, джерелом зміцнення та процвітання держави та поліпшення добробуту кожної людини. Адже, як відмічає В.І. Прокопенко, без праці не існувало і не може існувати жодне суспільство. Праця є дуже важливою умовою для нормального життя людини, адже люди постійно повинні їсти, пити, мати одяг, взуття, задовольняти свої духовні потреби [3, с. 11].

Процес праці потребує охорони. Важлива роль у цьому процесі належить державі. Саме вона на конституційному рівні закріплює право найманих працівників на охорону праці та розкриває його зміст у законах та підзаконних актах. Охорона праці – як галузь людської діяльності являє собою систему правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я та працездатності людини у процесі її трудової діяльності. Основною метою охорони праці є створення

безпечних умов трудової діяльності людини, забезпечення її високої та ефективної працездатності [4, с. 5].

Слід підкреслити, що термін «охорона праці» використовують у широкому та вузькому значеннях. У широкому його значенні Л.О. Сироватська визначає її як все трудове право, оскільки всі його норми спрямовані на захист інтересів усіх працівників [5, с. 149]. Щодо вузького значення, то В.І. Прокопенко під охороною праці розуміє сукупність заходів щодо створення безпосередньо в процесі роботи нормальних і безпечних технічних і санітарно-гігієнічних умов для всіх працюючих [3, с. 360]. В свою чергу Г.С. Гончарова під охороною праці у вузькому значенні розуміє сукупність правових норм та правил, що встановлюють створення безпечних умов праці на виробництві, спрямовані на попередження виробничого травматизму та професійних захворювань, а також регулюючих нагляд та контроль за дотриманням законодавства про охорону праці, який відбувається при активній участі трудових колективів та профспілок [6, с. 5]. Тим самим, сьогодні можна прийти до висновку, що охорона праці – це система заходів та засобів, спрямованих на створення та забезпечення безпечних умов праці для усіх працюючих.

Що стосується правового значення охорони праці, то такі науковці, як В.Ц. Жидецький, В.С. Джигейрей та А.В. Мельников розглядають його в наступних трьох аспектах: 1) як основоположну категорію організації праці й трудового права; 2) як правовий інститут трудового права, що являє собою сукупність інтегрованих між собою правових норм, спрямованих на збереження в процесі трудової діяльності життя та здоров'я працівників; 3) як складову частину (елемент) трудових правовідносин, що полягає в суб'єктивному праві кожного працівника на працю в умовах, що виключають вплив шкідливих і небезпечних виробничих факторів або не перевищуючих припустимі рівні такого впливу, що закріплено насамперед індивідуальним трудовим договором (контрактом) із працівником, а також іншими договорами про працю. Економічне ж значення охорони праці, за точкою зору наведених авторів, виражається у високій продуктивності праці, зниженні витрат на оплачування хвороби, компенсацій за важкі та шкідливі умови праці тощо [7, с. 7].

Інститут охорони праці будучи невід'ємною складовою галузі трудового права України та посідаючи одне з центральних місць в його системі представлений сукупністю правових норм. Ці норми регулюють відносини, що виникають в процесі забезпечення безпечних та здорових умов праці.

На сьогодні кожна держава на досить високому рівні опікується проблемою забезпечення здорових і безпечних умов праці для працюючого населення. Україна не є винятком. Тому хотілося б детальніше розглянути нормативне регулювання питання шкідливих і небезпечних умов праці, для чого необхідно, перш за все, зрозуміти значення, зміст і обсяг термінів, якими оперує правотворець.

Для початку розглянемо саме поняття «умов праці». Так, на думку, В.М. Москальової, умови праці – це сукупність чинників виробничого середовища трудового процесу, що впливають на здоров'я та працездатність

людини в процесі предметної діяльності [8, с. 94]. В статті 6 Закону України «Про охорону праці» чітко прописано, що умови праці на робочому місці, безпека технологічних процесів, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва, стан засобів колективного та індивідуального захисту, що використовуються працівником, а також санітарно-побутові умови повинні відповідати вимогам законодавства [9, с. 15], а отже, на всіх підприємствах, установах та організаціях, незалежно від їх форм власності, а також окремими наймачами робочої сили, мають бути створені безпечні та нешкідливі умови праці для працівників та максимально виключені шкідливі і небезпечні виробничі фактори, які можуть в процесі трудової діяльності створювати безпосередню загрозу для життя та здоров'я осіб, які в силу об'єктивних обставин змушені продавати свою робочу силу.

Відзначимо, що унаслідок розвитку науково-технічного прогресу відбувається постійне удосконалення техніки і технології виробництва, відбувається механізація виробничих процесів та заміна ручної праці людини – машинами, зокрема на роботах зі шкідливими, небезпечними та важкими умовами праці. Але, якби нам того не хотілося, цілковито ізолювати людину від дії несприятливих факторів виробничого середовища, просто неможливо. Важливо розуміти, що не може існувати абсолютної безпеки, тому кожний працівник, в тій чи іншій мірі постійно перебуває під впливом небезпечних ризиків. Працівник і роботодавець ці ризики в змозі зменшити до реального мінімуму, за рахунок створення належних умов праці, зменшивши кількість небезпечних та шкідливих факторів, що негативно впливають на життя й здоров'я людей.

Поділ несприятливих чинників виробничого середовища на шкідливі та небезпечні зумовлене різним характером їх дії на людський організм, а також тим, що вони потребують різних заходів та засобів для боротьби з ними, профілактики викликаних ними ушкоджень, а також рядом причин організаційного характеру. В той же час між шкідливими та небезпечними виробничими факторами інколи важко провести чітку межу. Один і той же чинник може викликати травму і захворювання. Через це всі несприятливі виробничі чинники їх причини часто розглядаються як єдине поняття – небезпечний та шкідливий виробничий фактор (НШВФ) [10, с. 20].

Що стосується самих умов праці, їх видів, то нормативною основою при оцінці умов праці слугує гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості і напруженості трудового процесу ГН 3.3.5-8-6.6.1 2002, яка була затверджена ще у 2002 році (далі – Гігієнічна класифікація праці) [11]. Виходячи з принципів зазначеної Гігієнічної класифікації, умови праці розподіляються на чотири класи: оптимальні умови праці (1-й клас); допустимі умови праці (2-й клас); шкідливі умови праці (3-й клас); небезпечні (екстремальні) умови праці (4-й клас).

Такий клас умов праці, як «шкідливі», характеризуються такими рівнями шкідливих виробничих факторів, які перевищують гігієнічні нормативи і здатні чинити несприятливий вплив на організм працюючого та/або його потомство.

За ступенем перевищення гігієнічних нормативів та вираженості можливих змін в організмі працюючих вони поділяються на 4 ступені, кожен з яких характеризується певними рівнями шкідливих факторів виробничого середовища та трудового процесу, наприклад: 1 ступінь – викликає функціональні зміни, що виходять за межі фізіологічних коливань та збільшують ризик погіршення здоров'я; 2 ступінь – здатний викликати стійкі функціональні порушення, призводять у більшості випадків до зростання виробничо-обумовленої захворюваності, появи окремих ознак або легких форм професійної патології, що виникають після тривалої експозиції (10 років та більше); 3 ступінь – призводить, окрім зростання виробничо-обумовленої захворюваності, до розвитку професійних захворювань, як правило, легкого та середнього ступенів важкості (з втратою професійної працездатності в період трудової діяльності); 4 ступінь – здатний призводити до значного зростання хронічної патології та рівнів захворюваності з тимчасовою втратою працездатності, а також до розвитку важких форм професійних захворювань (з втратою загальної працездатності) [11].

Клас умов праці як небезпечні (екстремальні) характеризується такими рівнями шкідливих факторів виробничого середовища і трудового процесу, вплив яких протягом робочої зміни (або ж її частини) створює загрозу для життя, високий ризик виникнення важких форм гострих професійних уражень [10, с. 42-43]. Небезпечні умови можна поділити на такі групи: а) недоліки конструкцій машин, технологічного обладнання і процесів; б) низька кваліфікація працюючого, відсутність відповідного контролю за дотриманням правил з охорони праці; в) відсутність огорожень небезпечної зони і сигналізації про наближення до небезпечної зони; г) неправильно організоване робоче місце, низький рівень робочої дисципліни.

Небезпечні умови праці відіграють пріоритетну роль у формуванні і виникненні виробничих небезпек – певного стану, за якого виникає реальна загроза аварії або травми. Це пояснюється тим, що навіть за наявності кількох небезпечних виробничих факторів на певному робочому місці, але якщо жоден з них не має умов, за яких він міг би діяти на людину, то на цьому місці відсутня реальна небезпека. Інша річ, коли такі умови є, але про них працівник не знає [4, с. 15-16].

Висновки. Отже, наявність на виробництві шкідливих та небезпечних умов праці суттєво впливає на здоров'я працівників, може спричинити виникнення як професійних, так і загальних захворювань, а найголовніше стати причиною втрати не лише професійної працездатності людини в період її трудової діяльності, а й загальної в цілому. Тому цілком обґрунтовано є закріплення у статті 6 Закону України «Про охорону праці» норми, що «умови праці на робочому місці, безпека технологічних процесів, робота машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва, стан засобів колективного та індивідуального захисту, що використовуються працівником, а також санітарно-побутові умови повинні відповідати вимогам законодавства» [12]. Наприклад, М.П. Гандзюк, Є.П. Желібо та М.О. Халімовський, вважають, що соціальне значення охорони праці полягає в сприянні росту ефективності суспільного виробництва шляхом безперервного

вдосконалення і поліпшення умов праці, підвищення їх безпеки, зниження виробничого травматизму та професійних захворювань й проявляється в зростанні продуктивності праці, збереженні трудових ресурсів і збільшенні сукупного національного продукту [1, с. 66]. З цим важко не погодитись, адже, якість та продуктивність праці, в першу чергу залежить від ступеня збереження трудових ресурсів людини, як працівника, шляхом раціоналізації та покращення умов її праці, введення оптимальних режимів праці та відпочинку, а також впровадження інших заходів, що сприяють збільшенню ефективності використання робочого часу, зниженню рівня непродуктивних його витрат та підвищення продуктивності праці в цілому.

Відповідно до законодавства України підприємство зобов'язане забезпечити всім працюючим на ньому безпечні та нешкідливі умови праці і несе відповідальність за шкоду, заподіяну їх здоров'ю та працездатності. Передбачено, що працівник, який став інвалідом на даному підприємстві внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання, забезпечується додатковою пенсією незалежно від розмірів державної пенсії, а також те, що у разі смерті працівника підприємства при виконанні ним службових обов'язків підприємство добровільно або на основі рішення суду забезпечує сім'ю працівника допомогою [13, с.78–79].

Сума на відшкодування шкоди спричиненої працівникові в наслідок дії на нього шкідливих і небезпечних факторів, а також сума затрачена на ліквідацію її наслідків може значно перевищувати суму, яка необхідна для підвищення рівня безпеки праці на виробництві. Тому з метою економії витрат на пільги та різноманітні компенсаційні виплати, і працівникові, і його роботодавцеві слід неухильно дотримуватись правил техніки безпеки, санітарно-гігієнічних вимог, а також інших вимог з охорони праці на робочих місцях, адже ніякі виробничі результати, а тим більше компенсаційні виплати не компенсують людині втраченого здоров'я або ще гірше – життя. Адже, не даремно головним принципом Конституції України є пріоритетність охорони життя та здоров'я працівників відносно результатів виробничої діяльності.

На сьогодні питання дослідження шкідливих і небезпечних умови праці та їх впливу на працівника є досить актуальними. Адже збереження трудового потенціалу населення можливе лише за рахунок забезпечення належних та безпечних умови праці працівникам, додержання норм трудового законодавства, створення умов для формування у працівників свідомого ставлення до особистої безпеки та безпеки оточуючих, забезпечення працівників засобами для охорони їх життя та здоров'я необхідними у процесі здійснення їх трудової діяльності, постійне підвищення кваліфікації працівників, впровадження нових технологій. Усе це сприятиме зменшенню фактів виробничого травматизму, збереженню здоров'я та підвищення працездатності та ефективності трудової діяльності працюючого населення, в той час, як безвідповідальність працівників та керівників, що супроводжується халатністю, недисциплінованістю, низькою якістю контролю та поганою організацією праці на виробництві зі шкідливими та небезпечними умовами праці призводять до погіршення самопочуття працівників, створюють без-

посередню загрозу для їх життя та здоров'я та можуть стати причиною отримання виробничих травм, професійних захворювань, втрати працездатності і призвести навіть до смерті. Тому набагато простіше й економічно вигідніше роботодавцю створити належні умови праці, попередити аварію або нещасний випадок, аніж потім ліквідувати їхні наслідки і компенсувати втрати постраждалим або сім'ям загиблих, тим більше, що ніякі компенсаційні виплати не компенсують людині втраченого здоров'я або ще гірше – життя, які є найвищою соціальною цінністю нашої держави.

Бібліографічні посилання

1. Гандзюк М.П. Основи охорони праці: підручник [2-ге вид] / М.П. Гандзюк, Є.П. Желібо, М.О. Халімовський. – К., 2004. – 408 с.
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв.1996 р. – К., 1997. – 80 с.
3. Прокопенко В.І. Трудове право України: [підручник] / В.І. Прокопенко. – Х.: Консум, 1998. – 480 с.
4. Грибан В.Г. Охорона праці: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / В.Г. Грибан, О.В. Негодченко. – К., 2009. – 280 с.
5. Сыроватская Л.А. Трудовое право / Л.А. Сыроватская. – М.: Юрист, 1999. – 312 с.
6. Гончарова Г.С. Охорона праці: [Текст лекції] / Г.С. Гончарова. – Х.: ХГІ «НУА», 1995. – 28 с.
7. Жедецький В.Ц. Основы охраны труда: учебник [изд. 2-е, дополненное] / В.Ц. Жедецький, В.С. Джигеирей, А.В. Мельников. – Львов: Афиша, 2000. – 351 с.
8. Москальова В.М. Охорона праці: [Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення] / В.М. Москальова. – Рівне: НУВГП, 2009. – 399с.
9. Науково-практичний коментар Закону України «Про охорону праці». Станом на 01.01.2012 р. / За ред. Артеменко О. В. – К.: Видавничий дім «Професіонал», 2012. – 592 с.
10. Основи охорони праці: підручник / [К.Н. Ткачук, М.О. Халімовський, В.В. Зацарний та ін.]; під ред. К.Н. Ткачука і М.О. Халімовського [2-ге видання, доповнене та перероблене]. – К.: Основа, 2006 – 448 с.
11. Про затвердження Гігієнічної класифікації праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудово-го процесу: наказ МОЗ від 27.12.2001 № 528.
12. Про охорону праці: Закон України від 14 жовтня 1992 року № 2694 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 49.
13. Зеркалов Д.В. Охорона праці в галузі: Загальні вимоги. [навчальний посібник] / Д.В. Зеркалов. – К.: «Основа», 2011. – 551 с.

Обушенко А. Н. Вредные и опасные условия труда и их влияние на работников. В статье проанализировано влияние неблагоприятных факторов производственной среды на здоровье и работоспособность работников, определено понятие «вредные и опасные условия труда» и их классификация.

Ключевые слова: условия труда, охрана труда; вредные условия труда; опасные условия труда; работник.

Obushenko O. M. Harmful and dangerous working conditions and their impact on workers. The article analyzes the impact of adverse factors of industrial environment on the health and efficiency of workers. The author defined the concept of "harmful and dangerous working conditions" and their classification.

This class working conditions as “harmful”, is characterized by the following levels of harmful factors in excess of hygienic standards and can have adverse impact on the working and / or its offspring. As the degree of excess hygienic standards and severity of possible changes in the workers they are divided into 4 stages, each characterized by a certain level of harmful factors of the working environment and labor process.

The class as “dangerous” working conditions (extreme) is characterized by the levels of

harmful factors of the working environment and working processes, whose influence over the work shift (or part thereof) constitutes a threat to life, a high risk of severe forms of acute occupational injury. Hazardous conditions can be divided into the following groups: a) deficiencies constructions machines, manufacturing equipment and processes; b) low skills, lack of proper monitoring compliance with health and safety regulations; c) lack of protections danger zone and alarm of approaching the danger zone; g) improperly organized workplace, poor work discipline.

Keywords: *working conditions, labor safety; harmful working conditions; dangerous working conditions; worker.*

Надійшла до редакції 02.12.2013

Факас І. Б.

кандидат юридичних наук
(Чернівецький факультет
Національного університету
«Одеська юридична академія»)

УДК 342.7 : 349.3

ЗАХИСТ ПРАВА НА ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ВТРАТОЮ ГОДУВАЛЬНИКА

Досліджено питання поняття правового захисту права на пенсійне забезпечення у зв'язку з втратою годувальника. Розглянуто види правових форм захисту права на пенсійне забезпечення у зв'язку зі втратою годувальника.

Ключові слова: *правовий захист права на пенсійне забезпечення у зв'язку зі втратою годувальника, право на пенсійне забезпечення у зв'язку зі втратою годувальника, правові форми захисту.*

Постановка проблеми. Відповідно до Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права кожна держава, яка бере участь у цьому пакті, зобов'язана створювати такі умови, за яких кожен може користуватися своїми економічними, соціальними і культурними правами, так само як і своїми громадянськими та політичними правами. Міжнародним пактом про громадянські і політичні права на держави-учасниці покладено обов'язок забезпечити особі, права якої порушені, ефективний засіб правового захисту, навіть коли це порушення було вчинене особами, що діяли як особи офіційні.

Ці норми закріплені в Конституції України, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини віднесено до головного обов'язку держави.

Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Однак недостатньо на конституційному рівні проголосити захист прав особи. Постає завдання розробки ефективної системи правових заходів, способів і процедур для захисту соціально-економічних прав, і серед них, зокрема, пенсійних [1, с. 74].

Пенсійне забезпечення у зв'язку зі втратою годувальника зачіпає інтереси значної частини населення. Серед них діти, інваліди, пенсіонери, які у